

Informacije za vse ali znanje za elito

Obris neenake evropske informacijske politike

Neistočasnost istočasnega

Hampate Ba, pred kratkim umrli zahodnoafriški zgodovinar in filozof, je nekoč izjavil naslednje: »V Afriki je vsak umirajoči starec goreča knjižnica.«¹ Ta stavek v zgoščen obliki vsebuje mnogo pomembnejše spoznanje: kolikor neka kultura nima pisanih virov, potem posameznik razvije neverjetne sposobnosti, da si točno zapomni veliko različnih informacij; tisti, ki je kot starček dosegel dvojno ali trojno starost v tradicionalni družbi, kjer je življenjska doba krajša, uteleša kolektivni spomin; njegova naravna smrt je enaka dejanju požiga knjižnice v Aleksandriji leta 47 pred našim štetjem, zaradi česar bodo za vedno uničena številna področja informacij in vedenj v primeru, da pod vplivom drugih kultur pride do nasilne smrti, to lahko vodi do krize identitete njegovih preživelih soljudi, kar povzroči kulturni genocid.

Danes je skoraj vsakomur jasno, da obstaja tesna povezanost med kakovostjo obravnave informacij ter ravni tehnologije. Da pa je oboje možno razumeti samo v enem kulturnem kontekstu, je bolj jasno francoskemu kot nemškemu intelektualcu. Zato ni čudno, ko François Mitterrand glede odvisnosti vseh v svetu delujočih tv-oddajnikov od samo dveh poročevalskih agencij danes izraža nekaj podobnega kot Hampaté Bâ. Danes »obstaja nevarnost, da bo distribucijo ter obdelavo informacij v glavnem prevzelo majhno število dominantnih držav. To bi lahko vodilo do tega, da vse druge izgubijo svoj spomin in s tem svobodo misli ter odločanja. Na ta način vse kulture ter jezike lahko ogroža nevarnost uniformiranosti.«²

Tako kot obstajata v mednarodnih informacijskih odnosih hierarhizacija in razslojevanje na dominantne države – to so države, ki po svoji zunanji informacijski bilanci več informacij izvažajo, kot uvažajo, ter na periferne države – to so v glavnem države v razvoju in države Srednje ter Vzhodne Evrope, tako tej mednarodni razslojenosti znotraj vsake nacionalne družbe ustreza delitev na »informacijsko bogate« in »informacijsko revne«. V družboslovni znanosti je že dalj časa znano naslednje.³ Ob vstopu informacijskega toka v družbo sloji z višjim socialno-ekonomskim statusom hitreje sprejemajo te dodatne informacije kot statusno nižji sloji. Če je družbena mobilnost omejena, potem vodijo ti procesi različnega prilagajanja informacij k temu, da se informacijski prepad med tema segmentoma prej

* Prof. dr. Jörg Becker je direktor inštituta Komtech v Solingenu.

Predavanje na mednarodni konferenci Informacijska politika kot kulturna politika. Kulturni in gospodarsko-politični vidiki Mednarodnega oddelka nemškega Bibliotekarskega inštituta, od 17. 10.–23. 10. 1992, Königswinter pri Bonnu.

¹ Citat po Louisu-Jeanu Calvetu: Poziralec jezika. Poskus o lingvistiki in kolonializmu, Berlin: Arzenal 1978, S. 107; izvedba Amadou Hampaté Ba: Beseda je premostila stoletja. Zvesti čuvaji ustnega izročila v Afriki, v: Jörg Becker, Charlotte Oberfeld in Dieter Roth (založba): Pravlјice v tretjem svetu, Kassel: Založba Roth 1987, S. 29-3.

² François Mitterrand: Tehnologija, zaposlovanje ter rast. Poročilo na srečanju industrializiranih držav, Chateau de Versailles, 5. junija 1982.

³ Kritično lahko pripomnimo, da je tako imenovano raziskovanje prepada v vedenju pravzaprav raziskovanje informacijskih vrzeli, da je filozofsko popolnoma nedopustno enačenje vedenja in informacije.

povečuje kot zmanjšuje. Z drugimi besedami: informacijske vrzeli med politično, ekonomsko in znanstveno elito na eni strani in nižje stoječimi družbenimi sloji na drugi strani se stalno povečujejo. To postane na primer povsem očitno, če si predočimo ponudbe informacij v Zahodni Evropi za tujce v njihovih emigrantskih državah.⁴ Informacijski prepad med »informacijsko bogatimi« in »informacijsko revnimi« v zahodnih industrijskih državah od začetka informatizacije⁵ v 70. letih postaja še bolj dinamičen.

Na eni strani vodijo na splošno prezasičeni trgi, posebno na področju potrošnih dobrin, in večje mednarodno tekmovanje k temu, da se inovacijski čas in cikli vedno hitreje in drastično skrajšujejo. To velja ravno tako za informacijske proizvode kot storitvene dejavnosti. Če je elektronska obdelava podatkov dosegla »majhnega človeka z ulice« v obliki PC-ija v zgodnjih osemdesetih letih, potem ko se je v industrijskem menedžmentu po več desetletjih uspešno potrdila,⁶ potem pridejo tu do izraza že mnogo bolj kompleksne uporabne oblike informacijske predelave: ekspertni sistemi, oblike računalniško-integrirane proizvodnje (CIM), prirejene za just-in-time proizvodnjo, multimedijski sistemi ali tudi industrijske uporabe Cyberspacea. Vrnitev k »majhnemu človeku na ulici« je zunaj razmišljanja. Drugič, informatizacija je v zahodnih industrijskih družbah zelo opazno spremenila odnos med informacijo in zabavo v elektronskih medijih. Če se je uvedba TV v štiridesetih in petdesetih letih legitimirala predvsem na osnovi demokratičnoteoretičnih političnoizobraževalnih argumentov, je bil zato tedaj tudi delež kulturnih in informativnih programov na TV dosti večji, kot je danes, pa po tem času obstaja empirična evidenca za polemiko Neila Postmansa o nesmrtni zabavi pred TV-ekrani.⁷

S kabelsko, satelitsko in pay-TV se povečuje število TV-programov, ki povečujejo ponudbo zabavnih vsebin in zmanjšujejo informacijsko ponudbo.⁸ »Info zabava« je torej ustrezen, seveda ciničen pojem za nove tržne strategije v TV-zabavni industriji. Če opazujemo TV-sektor in visoko specializirane elektronske strokovnoinformacijske medije z vidika polarizacije na »informacijsko bogate« in »informacijsko revne«, lahko ugotovimo naslednje posledice za informatizacijo družbe: majhne države in pripadniki nižjih družbenih slojev bodo množično postajali pasivni prejemniki medijske ponudbe zabave, majhno število dominantnih držav (ZDA, Japonska ter najpomembnejše države EU) in vsakokratne nacionalne elite pa postajajo vedno bolj aktivni proizvajalci in uporabniki informacij. »Info zabava

⁴ Na primer naslednja dela: Taisto Hujanen: Imigrantsko poročanje in migracijska kontrola v Zahodni Evropi, Tampere 1976 (= Univerza Tampere, Institut za novinarstvo in množične komunikacije, Poročilo 33); Jürgen Barhelmes, Irene Herzberg in Ursula Nissen: Mediji za tujce in o tujcih, München: Založba Bartenschlager 1983; Taisto Hujanen: Vloga informacij pri uresničevanju človekovih pravic delavcev migrantov, Tampere 1984 (= univerza Tampere, Oddelek za novinarstvo in množično komuniciranje, publikacijske serije, B, št. 12); Michael Darkow, Josef Eckhardt in Gerhard Maletzke: Množični mediji in tujci v Zvezni republiki Nemčiji, Frankfurt: Založba Metzner 1985; Tujci in množični mediji. Sprejemanje pomoči in perspektive, Bonn: Zvezna centrala za politično izobraževanje, 1987.

⁵ Mislim, da je analitični koncept informatizacije družbe v nemškem prostoru prvi razvil Wilfriedom von Bredow (založba): Drugi vidiki politične kulture. Prijateljsko darilo za Charlotte Oberfeld, Frankfurt: Haag&Hrchen založba 1980, str. 166–201.

⁶ Predvsem William Aspray: John von Neumann in poreklo modernega računalništva, Cambridge: MIT Press 1990; Ernest Martin: Računalniški stroji (Računalniki): njihova zgodovina in razvoj, Cambridge: MIT Press 1992; Hartmut Petzold: Moderni računski umetniki. Industrializacija računske tehnike v Nemčiji, München: Beck 1992.

⁷ Neil Postman: Mi se nesmrtno zabavamo. Oblikovanje mnenja v času zabavne industrije, Frankfurt: Fischer 1985.

⁸ Na primer Bernward Frank in Walter Klingler: drugi »TV trg«. Rezultati SWF/ZDF – kabelskih pilotskih raziskav Ludwigshafen/Vorderpfalz 1984 do 1986, v: Perspektive medijev, št. 12/1986, S. 753–761; Bernward Frank, Gerhard Maletzke in Karl H. Müller-Sachs: Kultura in mediji. Ponudbe–interesi–vedenje, študija ARD/ZDF–Medijska komisija, Baden-Baden: Nomos 1991.

za mnoge in informacije za peščico« – to bi pravzaprav moral biti naslov tega predavanja.

Po radikalnem političnem prelomu leta 1989 v državah Srednje in Vzhodne Evrope ter po poraznih rezultatih referendumov na Danskem in v Franciji za Maastrichtski sporazum EGS se vedno več govori o »Evropi dveh hitrosti«. Menim, da je takšno prikazovanje v mnogočem zavajajoče. Če si najprej ogledamo ekonomsko-tehnične-socialne razlike med Albanijo, Andaluzijo, Apulijo, Češko, Madžarsko, Baden-Württembergom, področjem Rhein-Main ali Velikim Londonom, potem imamo opravka z najmanj tremi ali štirimi hitrostmi. Drugič, če razmislim o pojmu hitrost, potem me pri tej sliki moti, da ni izjav o kakovosti transportnih sredstev in da je poleg vsega kakovost končne postaje zelo ohlapno poimenovana. Tretjič, ko o tem poskušam misliti kritično, mi prihaja na misel to, da je v Evropi samo ena hitrost v razvoju do modernega, da to hitrost diktira tržna dinamika dominantnih centrov in da je »neistočasnost istočasnega« integralni sestavni del te, samo ene hitrosti. To »neistočasnost istočasnega« med tehnično zelo razvitim Zahodom in tehnično slabo razvito Srednjo in Vzhodno Evropo bom v nadaljevanju obravnaval z vidika podatkovnih bank in telekomunikacij v državah Srednje in Vzhodne Evrope.

Banke podatkov in telekomunikacije v Srednji in Vzhodni Evropi

Informacija družbe predpostavlja določene tehnologije, ki jih je treba obvladati. Bankam podatkov kot elektronskim sistemom shranjevanja strokovnih informacij pripada pomembna družbena funkcija,⁹ ker nasproti drugim medijem potencialno nakazujejo naslednje prednosti v uporabni vrednosti: obsežno informacijsko ponudbo z vseh področij vedenja, aktualnost, hitro dostopnost prek državnih meja, selektiven in individualno kombinatorični pristop in končno možnost diferenciranja posredovanih informacij glede na nadaljnje obdelave podatkov. Elektronski sistemi shranjevanja so optimalni samo tedaj, ko lahko posežejo po zadovoljivi telekomunikacijski infrastrukturi. Kakšna sta bila trga bank podatkov in telekomunikacij v nekdanjih državah SEV in kako se bodo spričo neistočasnega razvoja pod diktatom istočasnosti spremenili?

Kot nadaljevanje bibliotekarstva, informatike in dokumentalistike so imele banke podatkov v nekdanjih državah SEV izredno pomembno vlogo. Tako je bil na primer vsezvezni inštitut za znanstveno-tehnične informacije (VINITI) v Moskvi z letno proizvodnjo okoli 1,3 mil. znanstvenih abstraktov največji inštitut za izdelovanje abstraktov na svetu. V dolgoročnem planu nekdanjih držav SEV je imela izgradnja elektronske informacijske izmenjave izreden pomen. To je na primer postalo jasno v kompleksnem programu znanstveno-tehničnega napredka članic SEV po letu 1985. Prednostna naloga v tem planu do leta 2000 je bila elektronizacija vsega narodnega gospodarstva. Preko zelo razširjenega uvajanja osebnih PC računalnikov bi morala uporaba online bank podatkov postati pomembno sredstvo za doseg tega cilja.¹⁰

Danes imajo v nekdanjih državah SEV okoli 2.700 bank podatkov. Od tega je 8%

⁹ Načeloma k temu Jörg Becker in Susanne Bickel: *Banke podatkov in moč. Konfliktna polja in trgovinske cone*, Opladen: Zabodnonemška založba 1992.

¹⁰ Za te podatke se zahvaljujem raziskovalnemu projektu Elektronische Fachinformation in Osteuropa, ki ga vodi Marie Courage pri družbi za matematiko in obdelavo podatkov (GMD).

online in 92% offline bank podatkov, kar pomeni, da morajo tu še uporabljati magnetne trakove na poti od bank podatkov do uporabnikov. V SND deset operaterjev bank podatkov ponuja 120 bank podatkov online. Podoba online trgov v drugih državah je naslednja: 15 operaterjev na Madžarskem ponuja 87 bank podatkov, 2 operaterja v ČSFR 17 bank in 2 banki podatkov se lahko pokličeta pri operaterju CINTI v Bolgariji. Težišče vseh online bank podatkov je na bibliografskem področju. Pri porazdelitvi po strokovnih področjih dosegata naravoslovna znanosti in tehnika več kot 50 odstotkov. Posebno visok je delež strojegradnje, geoznanosti, rudarstva in metalurgije. Tudi kemija je dobro zastopana. Le malo online bank podatkov odkriva gospodarske informacije, čeprav prav to področje po letu 1989 izkazuje največjo dinamiko.

Uporaba zahodnih bank podatkov v Vzhodni Evropi je bila vedno dejansko večja, kot je bila javnosti poznana.¹¹ To je mogoče dokazati že od začetka 80. let naprej. Hkrati obstajajo tudi »alternativni«¹² odnosi med bankami podatkov v Zahodni in Vzhodni Evropi. Najbolj znani so odnosi med freiburškim Eko-Institutom v Nemčiji, ekološkim gibanjem Robin Wood in Institutom Gorki v Moskvi.¹³ Tabela 1 prikazuje na primeru dveh po dejavnosti podobnih bank podatkov za metalurgijo v Moskvi in New Yorku, da bi bile ruske banke podatkov v primerjavi z zahodnimi lahko popolnoma konkurenčne. Po številu obdelovanih jezikov, kar velja posebno za obdelovanje japonske strokovne literature, ki je na Zahodu dokaj zanemarjena, se zdijo nekatere ruske banke podatkov celo bolj učinkovite. Vsekakor je pomembno, da eno izmed poročil državnega raziskovalnega sveta (NRC), ki ga je naročila vlada ZDA leta 1988 glede svetovnih trendov v računalniški tehniki, ugotavlja, da so se »Sovjeti na področju vzpostavljanja sistemov za iskanje informacij po vsej verjetnosti izenačili z zahodom«. Prav gotovo ta pozitivna ocena ne sme zamegliti pomanjkljivosti sektorja banke podatkov. Sem sodijo predvsem manjkajoče računalniške zmogljivosti, nezadosten softver, pomanjkanje dobrih programerjev, nepoznavanje uporabnikov, odsotnost trženja, nezadovoljive strukture prodaje ter predvsem slabo delujoče telekomunikacije.

Položaj na področju telekomunikacij v nekdanjih državah SEV je bil slabši kot na področju banke podatkov. »Zgodovinsko neslan dovtip«¹⁴ o zgodovini sovjetskih telekomunikacij razkriva tako njihove prednosti kot slabosti.

Tabela 1: Primerjava vrste, obsega in izvora originalnih dokumentov v metalurških bankah podatkov vsehveznega Inštituta za znanstveno-tehnično informacijo (VINITI – Moskva) in banko podatkov COMPENDEX pri United Engineering Center (New York)

	VINITI Metalurgija		COMPENDEX Metalurgija	
Vrsta dokumenta	Članek v strokovni reviji	53,7%	Članek v strokovni reviji	94,0%

¹¹ Jörg Becker: Banke podatkov v vzhodno-zahodnem konfliktu, Schmitten: Evangelistična akademija v Arnoldshain 1985.

¹² Friedhelm Denninghaus: Skupno delo za reševanje okolja. Banka podatkov v Moskvi in Freiburgu, v: Moskau News, julij 1990, s. 10. Karl-Otto Sattler: Robin Wood pošilja podatke v Moskvo, v Frankfurter Rundschau, 5. 10. 1990, s. 32.

¹³ Komite za študij mednarodnih razvojev v računalniški znanosti in tehnologiji: Globalni trendi v računalniški tehnologiji in njihov vpliv na nadzor izvoza, Washington: National Academy Press 1988, s. 171.

	Konferenčni referat	8,5%	Konferenčni referat	2,0%
	Knjige	7,0%	Knjige	1,6%
	Siva literatura	3,0%	Siva literatura	0,9%
	Standardi	0,2%	Standardi	0,1%
	Patenti	27,2%	Patenti	—
Jeziki	Angleški	36,0%	Angleški	80,0%
	Ruski	37,0%	Ruski	1,9%
	Japonski	11,2%	Japonski	5,2%
	Nemški	9,0%	Nemški	5,5%
	Francoski	2,1%	Francoski	1,8%
Izvor dokumentov	1. SZ		1. ZDA	
	2. Japonska		2. Velika Britanija	
	3. ZDA		3. Zvezna rep. Nemčija	
	4. Velika Britanija		4. Japonska	
	5. Zvezna rep. Nemčija		5. Kitajska	
	6. Nemška demokratična rep.		6. SZ	

VIRI: M. Fransazova: Comparative Analysis of two Metallurgical Databases: VINITI-Metallurgy and COMPENDEX-Section Metallurgy, v: Learned Information (založba): Online Information 88. Proceedings. Vol. 2, Oxford 1989, s. 566–567.

Zaradi tehnično nerazvitega telefonskega sistema so si sovjetski raziskovalci v petdesetih letih zamislili posebno tehnično izboljšavo telefonskih posredovalnih postaj. Medtem ko do uporabe tega sistema v Sovjetski zvezi ni prišlo, so se z istim problemom ubadali ameriški strokovnjaki, za kar so namenili 200.000 dolarjev. Ta problem so rešili pet let kasneje kot njihovi sovjetski kolegi in ob popolnem nepoznavanju sovjetske strokovne literature.¹⁴ Podobno velika bi lahko bila še danes diskrepanca med temeljnim informatičnim raziskovanjem v nekdanji Sovjetski zvezi in časovno zaostalo ali sploh neobstoječo množično uporabo v telekomunikacijah. Vendar je raziskovalni laboratorij Gostelradio v Moskvi razvil svoj lastni HDTV-standard in raziskovalna dela po ISDN na Inštitutu za nadzor, avtomatizacijo in telemehaniko Akademije znanosti v Moskvi vzdržijo vsako mednarodno primerjavo. Nasproti temu prikazuje slika 1, kako nizka je raven tehnične realizacije v telekomunikacijah v nekdanjih državah SEV. Kar zadeva položaj v telekomunikacijah, lahko ugotovimo naslednje težnje. 1. Po številu glavnih telefonskih priključkov na sto prebivalcev so nekdanje države SEV na tehnični ravni, ki je primerljiva s Turčijo ali Argentino. Vsekakor obstajajo velike razlike med npr. 24 priključki v Bolgariji in 10 na Poljskem ali 3 na Kubi. 2. Delež zasebnih glavnih priključkov je znašal leta 1988 med 60% in 74%. 3. Število čakajočih na zasebne telefonske priključke je bilo v vseh nekdanjih državah SEV večje od milijona, kar je imelo za posledico več kot desetletno čakanje na priključek. 4. Posredovalna tehnika je bila izključno analogne narave. 5. Velik del aparatov je bil star preko 40 let. Temu ustrezno velik je bil tudi čakalni in vzdrževalni plafon. 6. Velik del mednarodnih telefonskih pogovorov je moral biti ročno posredovan, če je bilo to sploh možno. 7. Vrzel v teleks storitvah je bila precej manjša kot v telefoniji. 8. Gradnja mrež podatkov je bila še v povojih.

¹⁴ William N. Locke: Translation by Machine, v Scientific American. Jg. 194, št. 1/1956, s. 29–33.

Vzroki za tako nizko tehnično raven telekomunikacij v nekdanjih državah SEV so izjemno kompleksni, ne da bi jih hoteli podrobneje obravnavati, lahko na kratko omenimo naslednje razloge: vojna škoda, agrarna osnova večine držav SEV po letu 1945, politično določene tehnološke omejitve, ki so jih narekovale Zahodna Evropa in ZDA, teoretično in praktično napačne ocene funkcije informacije v proizvodnem procesu in končno odsotnost ekonomskih spodbud za transport hitrejših, varnejših in večjih informacijskih tokov vseh vrst. Kakršen koli pomen že poskušamo pripisati tem različnim razlogom, vsekakor velja, da je nujna radikalna modernizacija telekomunikacijskih infrastruktur za sedanja nova tržna gospodarstva v Srednji in Vzhodni Evropi. Slika 2 kaže stopnje rasti za glavne priključke v nekaterih nekdanjih državah SEV, ki bi bile potrebne, da bi v letu 2000 dosegli raven 40 glavnih priključkov na 100 prebivalcev. V Bolgariji dosega stopnja 6% letno, na Poljskem in Madžarskem pa do 17%.

Kako se bo sedaj razvijal sektor banke podatkov in telekomunikacij v nekdanjih državah SEV? Pod premiso, da sta odprtost na svetovni trg in lastninjenje najpomembnejša parametra za odgovor na to vprašanje, lahko pričakujemo naslednje težnje:

1. Podobno procesu bega možganov inženirjev in znanstvenikov iz držav v razvoju v industrijske države bodo strokovnjaki s področja znanosti in tehnike iz Srednje in Vzhodne Evrope odšli na bogati Zahod (tabela 2). Določene države bodo na velikem številu znanstvenih področij ogromno izgubile. Njihova tehnična raven bo oslabiljena.

2. Pred letom 1989 je bilo veliko nesorazmerje pri vseh informacijskih tokovih med nekdanjimi državami članicami SEV in zahodnoevropskimi državami.¹⁵ Tako so na primer intervizijske države prikazovale desetkrat več materiala iz evrovizijskih držav kot slednje iz Vzhodne Evrope, in okrog 65% takrat uvoženih TV-programov v države SEV je izviralo iz nesocialističnih držav. Temu nasproti je bilo samo 3% zahodnoevropskega TV-materiala vzhodnoevropskega porekla. Od leta 1989 so se informacijski tokovi med Vzhodom in Zahodom neverjetno zgostili, kljub vsemu pa se zdi, da bo model nesorazmerja še ostal. Medtem ko nekdanje države SEV vse več uvažajo informacijske tokove iz Zahodne Evrope, kaže Zahodna Evropa zelo malo interesa za uvoz v obratni smeri. Medtem ko so na primer na Madžarskem v zelo kratkem času lahko prodali 120.000 primerkov biografije cesarice Elizabete von Brigitte Hamann (in pri 10 milijonih prebivalcev je to nepojmljivo visoka naklada), so v Avstriji iz štirih južnoevropskih kultur Srbije, Makedonije, Hrvaške in Slovenije prevedli povprečno samo 1,5 knjige na leto.¹⁶ V primerjavi s položajem pred letom 1989 bodo vsekakor informacijski tokovi z Zahoda na Vzhod šibkejši, saj so zaradi zasebnih gospodarskih struktur na Vzhodu dosegljivi samo še za trde devize. Tako je na primer nakup zahodnih knjig v Leninovi knjižnici v Moskvi tik pred zlomom in za področje strokovnih informacij ugotavlja Jaroslav Kubik za Češkoslovaško: »Dotok tujih informacij je drastično upadel. Danes Češkoslovaška dobiva samo še eno tretjino ali eno petino tujih informacij, ki jih je dobila v letu 1990.«¹⁷

¹⁵ Don R. Duc: East-West New Flow «Imbalance»: Qualifying the Quantifications, v *Journal of Communication*, avgust 1981, s. 135–141; Tapio Varis: *International Flow of Television Programmes*, Paris: Unesco 1986 (= Reports and Papers on Mass Communication, s. 100).

¹⁶ Susanne Risch: Suchtopfer, v: *Manager Magazin*, št. 9/1992, s. 280.

Tabela 2: Izbrani kvantitativni podatki o begu možganov iz srednje- in vzhodnoevropskih držav v bogatejše industrijske države

Država	Kvantitativni podatki
MADŽARSKA	Trenutno je 4.200 madžarskih inženirjev in znanstvenikov (15%) zaposlenih v tujini.
POLJSKA	Med letoma 1981 in 1988 je več kot 760.000 Poljakov živelo v tujini več kot dve leti. Od tega jih je imelo 77.000 (10,1%) univerzitetno izobrazbo. Od tega je bilo 19.000 (2,5%) inženirjev in 5.700 (0,7%) zdravnikov. Med 1980 in 1987 je emigriralo 76.000 akademikov.
SZ	Med letoma 1987 in 1989 je emigriralo 376.000 sovjetskih državljanov. Od tega 19% z visoko izobrazbo, preostalih 25% so bili kvalificirani delavci. Leta 1989 je emigriralo 70.000 raziskovalcev in inženirjev iz SZ. Leta 1990 je emigriralo 184.000 sovjetskih Židov v Izrael, od tega je bilo 39% raziskovalcev in akademikov (v glavnem inženirji in arhitekti). V zadnjih dveh letih je emigriralo 500–600 sovjetskih jedrskih strokovnjakov v Zahodno Evropo, ZDA, Izrael in Japonsko. Leta 1989 je samo Akademija znanosti v Moskvi izgubila 250 znanstvenikov. V zadnjih letih je inštitut Lebedev za fiziko pri Akademiji znanosti v Moskvi izgubil okrog 20% svojih sodelavcev na raziskovalnih inštitutih v Zahodni Evropi in ZDA.

VIRI: Ian O. Angell in Vladimir A. Kouzmnov (ur.): Report of the Working Party on »Brain Drain Issues in Europe, Paris: UNESCO Regional Office for Science and Technology for Europe 1991; Barbara Rhode: East-West Migration/Brain Drain, Brussel: Commission of the EC, COST Social Sciences 1991 (mimeo); različna aktualna časopisna poročila.

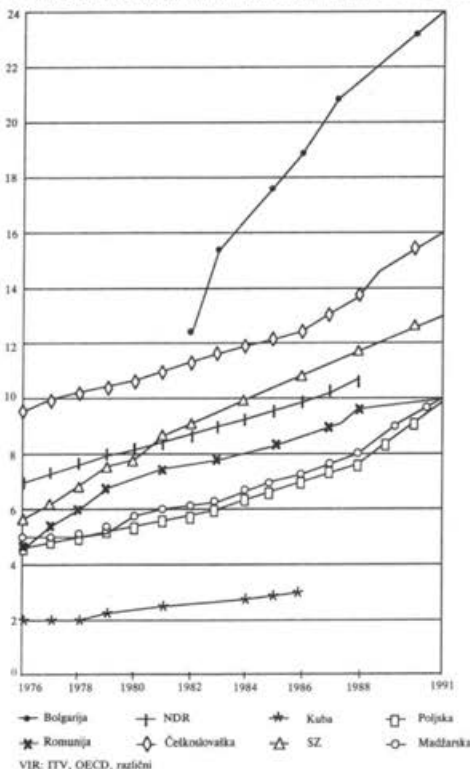
3. Fragmentacija prej velikih nacionalnih trgov (SZ, Jugoslavija, ČSSR) na veliko majhnih, nacionalnih posamičnih trgov, vsakokratna enostranska preusmeritev srednje- in vzhodnoevropskih držav na Zahod in morda še vse večjo nesposobnost za sodelovanje druge z drugo v veliki meri zmanjšujejo ekonomske prednosti velikosti nujni izgradnji informacijskotehnoloških infrastruktur. To velja v enaki meri za banke podatkov kot tudi za telekomunikacijski sektor.

4. Hkratno nenadno veliko povečanje potreb po telekomunikacijah ter vključevanje konkurirajočih zahodnih partnerjev in substitucijskih tehnologij bosta ogrožali tehnično integriteto mrež. To bo prizadelo zastavljene cilje, kot so večja zanesljivost, varnost in hitrost.

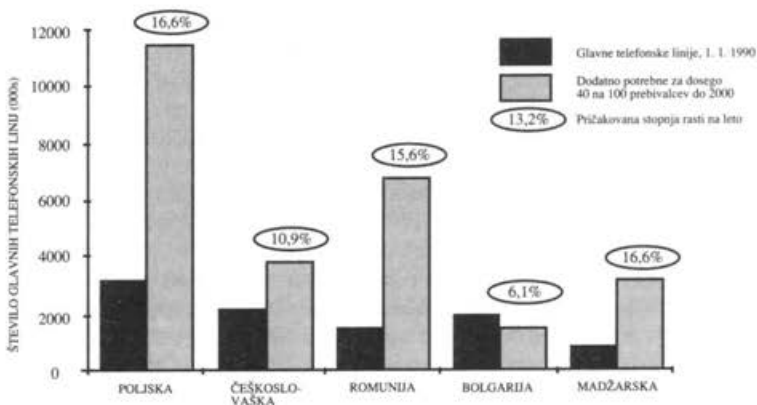
5. Ekonomska osnova telekomunikacijskega trga obstaja prav takrat, ko je še relativno majhen, iz velikih »economies of scale« in iz »economies of scope«. Oba ekonomska parametra sta dosegljiva samo na zasebnem trgu končnih uporabnikov v telefoniji. (V tej zvezi opozarjamo na to, da je TELEKOM nemške zvezne pošte pri ponudbi okrog 500 proizvodov in storitev imel samo pri dveh storitvah dobiček, in sicer pri telefoniji in telexu). Dohodki v tem množičnem poslu omo-

¹⁷ Jaroslav Kubik: The way to the Europe Lies through Information: Current problems in the Development of Information Activity in Czechoslovakia, v: International Forum on Information and Documentation, Jg. 16, št. 3/1991, s. 28.

Slika 1: GLAVNI TELEFONSKI PRIKLJUČKI NA 100 PREBIVALCEV V DEŽELAH SEV

INVESTICIE V GLAVNE LINIJE V ZAHODNI EVROPI, 1990-2000 (SZ, levzeta)

Vir: Jeremy Beale: Razvoj telekomunikacij v tržnih ekonomijah - Vzhod in Zahod
Dokument je bil predstavljen na OECD konferenci »Policy Dialogue on Telecommunication Development«, Hague, 22.-24. april 1991

gočajo tehnološke inovacije in storitve z dodano vrednostjo. Kadar, kot v Latviji, telefonske pristojbine za zasebne uporabnike v enem samem letu (1991) narastejo za 300%, se sicer na ta način iz teh dohodkovnih virov priskrbi delež nujno potrebnega kapitala za modernizacijo (npr. za priključek na skandinavski mobilni oddajni sistem preko satelita Norsat B, od februarja 1992), hkrati pa je s tem spodkopana ekonomska osnova celotnega telekomunikacijskega sektorja v Latviji.

6. Modernizacijo telekomunikacijskega sektorja lahko nekdanje države SEV zaradi pomanjkanja lastnega kapitala izpeljejo samo z zahodnim kapitalom.¹⁸ Kot kažejo primerljive modernizacijske strategije v državah tretjega sveta,¹⁹ to vodi k večjemu zunanjemu zadolževanju in prej krepi eksterne telekomunikacijske povezave kot pa enakomerno razvitost internega telekomunikacijskega trga.

7. V konkurenčnem »teku« zahodnih telefonskih družb na vzhodne trge ne smemo prezreti, da poteka zelo obotavljivo. Tako je na primer družba Siemens postala na srednje- in vzhodnoevropskih trgih sicer zelo aktivna, vendar promet vseh aktivnosti tega podjetja (kjer več kot 50% odpade na medicinsko tehniko) v Srednji in Vzhodni Evropi ne dosega niti enega odstotka celotnega prometa. Z drugimi besedami: zahodna telekomunikacijska podjetja konkurirajo v vzhodnih poslih samo tam, kjer dobivajo »rozine«. S tem sprožajo socialno neenak razvoj telekomunikacij.

8. Odpiranje Srednje in Vzhodne Evrope svetovnemu trgu bo tudi na področju telekomunikacij, informacijskih tehnologij in bank podatkov pripeljalo k nastanku industrijskih in storitvenih podjetij, ki ne bodo nič drugega kot podaljšane delavnice zahodnih podjetij.²⁰ Od pred letom 1989 štirih velikih madžarskih podjetij elektronske industrije sta danes dve podjetji pred propadom, drugi dve (Telefongyar in Muszertechnika) sta postali podaljšani Siemensovi in Ericsonovi delavniški mizi.²¹

Neistočasnost neistočasnega, ki je bila izhodiščna točka mojih razmišljanj, bo povzročila, da bo Evropa poznala eno samo hitrost. Motor te hitrosti pa je v tehnološko konkurenčni triadi ZDA-Japonska-EGS. V evropskem vlaku bodo lahko potovale tudi države Srednje in Vzhodne Evrope, vendar le v zadnjih vagonih. Informatizacija njihovih družb bo določena tako interno kot v primerjavi z Zahodno Evropo z vedno večjim nasprotjem med »information haves« in »information have nots«.

¹⁸ Titu I. Bajenescu: Where does the money come from to build the telecommunications infrastructure of Eastern and Central European (ECE) countries? Paper presented at the 2nd European Regional Conference of the International Telecommunication Society, Stuttgart, sept 6/1992

¹⁹ Iz določenega števila raziskovalne literature na to temo navajam tu kot primer dvoje del. 1. John H. Clippinger: Who gains by Communications Development? Studies of Information Technologies in Developing Countries, v: Hearings before the Subcommittee on International Operations of the Committee on Foreign Relations United States Senate, 95th Congress, 1st Session on the Implications of International Communications and Information, junij 8–10, 1977, Washington, D. C.: US Government Printing Office 1977, s. 65–133. 2. S. Adefemi Sonaike: Telecommunications and debt; the Nigerian experience, v Media development, št. 1/1989, s. 2–5.

²⁰ Gernot Grabber: Eastern Conquista – The »Truncated Industrialization« of East European Regions by Large Western Corporations., v: H. Erneste in V. Meier (založba): Regional Development and Contemporary Industrial Response, London: Belhaven Press 1991, s. 194–212.

²¹ Ervin Apathy, Galina Lamberger, Margit Racz in Miklos Szany: The change of Regime and the Hungarian Telecommunication Industry. An empirical Survey, Budapest: Hungarian Academy of Sciences, Institute for World Economy 1991.

Politična strategija informatizacije družbe, ki jo je prvič formulirala francoska vlada s poročilom, ki sta ga izdelala Nora in Minc leta 1978,²³ in ki jo je dvajset let pozneje ponovil Centralni komite KP SZ za perestrojko nekdanje Sovjetske zveze,²⁴ skriva vsaj dve veliki zmoti. 1. Informatizacija nima nobene zveze z bogatstvom znanja. 2. Informatizacija družbe lahko zaželeni proces modernizacije uspešno uresniči samo tedaj, če imajo tehnološke reforme zasnovo v kulturi.

Kako usodno je izenačenje informacije in vedenja, se da ne nazadnje pokazati s statističnimi informacijskimi sistemi nekdanjih držav SEV. Po obsežnem raziskovalnem delu von Guttlerja²⁵ lahko ugotovimo, da je bil statistični informacijski sistem nekdanje NDR zelo učinkovit in zelo dobro organiziran, da je odkrival softverske tehnične rešitve, ki so omogočale hitro predelavo in razpoložljivost ogromnih količin podatkov. »Državna statistika NDR je zato dala na razpolago informacijski sistem, ki po hitrosti obdelave in zmogljivosti ni imel primerjave v zahodnoevropskih državah.«²⁶ Guttler navaja dva razloga za to, da tak sistem kljub vsemu ni mogel delovati. Prvič zato, ker tak informacijski sistem ni mogel upoštevati, da je posebna lastnost informacije subjektivna relativnost, usmerjenost k cilju in odvisnost od konteksta. Ta razlog je vsakomur jasen, če ve, da matematičnega pojma informacije ni možno zamenjevati s socialno komunikacijskimi procesi. Pač pa je Guttlerjev drugi razlog za laika pretresljiv in osupljiv. Guttler je izračunal, da so v statistični sistem v nekdanji NDR zajeta mesečna poročila zajela okrog 45 milj. bitov informacij, pomembnih za odločanje. To ustreza obdelovalnemu času okrog 2604 delovnih dni pri 24-urnem dnevnem delovnem času ali mesečni zmogljivosti 5760 bitov na enega nosilca odločitev pri 0,2 bita na sekundo. Z drugimi besedami: »Količina potrebnih, relevantnih informacij za načrtovanje in vodenje, ki je bila pridobljena na osnovi statističnega informacijskega sistema, je bila prevelika, da bi jo lahko še centralno ovrednotili in ustrezno distribuili.«²⁷ Na hitro in ostro (v tej okrajšavi tudi zato napačno) bi lahko zaključili, da se je nekdanja NDR zadušila v svojih lastnih informacijah. Takšnemu stanju se lahko čudi samo tisti, ki izenačuje vedenje z informacijo in ki noče priznati, da informacijska revščina nikakor ne vodi nujno v odločevalske neprijetnosti in nedejavnost ter da na drugi strani bogastvo informacij nikakor ne vodi avtomatično k zmanjševanju negotovosti.²⁸ Neverjetno predrzno in površno je, če informatiki dandanes pojem vedenja izvaja-

²² Leta 1983 sem analiziral naslednjih osem disfunktionalnosti pri informatizaciji družbe: 1. Nenacionalnost nasproti nacionalni državnosti. 2. Nacionalni nasproti nacionalnemu kapitalu. 3. Posamični kapital proti posamičnemu kapitalu. 4. Uporaba informacij nasproti prodajnim interesom. 5. Stabilnost nasproti labilnosti. 6. Produkcija nasproti konzumu. 7. Reprodukcijska nasproti produkciji. 8. Fleksibilne rezervne armade delavcev nasproti sistemskemu konfliktnemu potencialu. Jörg Becker: Ugovori proti obveščanju o politiki in družbi. v: Philipp Sonntag (založba): Prihodnost informacijske družbe. Frankfurt: Haag & Herchen 1983, s. 240–261. Te disfunktionalnosti so obstajale prej in kasneje. Več pozornosti namenjam nesporazumu med tehnologijo in kulturo danes kot včasih, priključujem se Danielu Bellu: *The Cultural Contradictions of Capitalism*, New York: Basic Books 1976.

²³ Simon Nora in Alain Minc: *L'information de la société*, Paris: La Documentation Française 1978.

²⁴ On the development of the Conception of informatisation of the Soviet Society. Resolution of the Political Bureau of the CPSU Central Committee and a note of the CC departments, v: *Izvestiya of the CPSU Central Committee*, 1989, s. 55–56.

²⁵ Markus Guttler: Das Informations system der Staatlichen Statistik der DDR. Computergestutzte Entscheidungsunterstützung für die Planung und Leitung von Volkswirtschaft und Gesellschaft, v: *Informatik forum*, š. 3/1992, s. 108–123.

²⁶ Prav tam, s. 118.

²⁷ Prav tam.

²⁸ Na primer izvedeno pri Dietrichu Dörnerju: *Die logik des Misslingens. Strategisches Denken in komplexen Situationen*, Reinbek: Rowohlt 1989, s. 107 ff.

jo iz matematičnega pojma informacije in potem definirajo: »Kot vedenje nekega nosilca vedenja definiramo količino vseh sprejetih izjav o predstavljenem svetu, ki jih je sprejel in ki so dejansko resnične.«²⁹ Nasproti temu moramo vztrajati, da vedenje ne temelji samo na vednosti, temveč tudi na izkušnji, razumu, navadi in praksi. Dandanes v ZDA letno izhaja 40.000 knjig, 17.000 časopisov in 12.000 časopisnih izdaj; obstaja 27.000 video izposojevalnih mest, 400 milj. radijskih in 350 milj. TV-aparatur in dnevno v ZDA posnamejo 41 milj. fotografij.³⁰ Tako so na primer dominantne države kot ZDA prav gotovo »information rich«, toda ali so tudi »knowledge rich«, je drugo vprašanje. Bogati v vedenju bi lahko bili nasproti temu ravno ljudje iz majhnih in podrejenih držav, kajti njihovo vedenje je že dolgo časa prepojeno z izkušnjami v pomanjkanju, revščini, bolečini, nesvobodi in podrejenosti. To vedenje je globoko, trajno in neizbrisno. Če sprejmemo moje razlikovanje med informacijo in vedenjem, potem iz tega sledi, da za nobeno državo ni smiselno povečevati njenih informacijskih sistemov kvantitativno, pač pa jih kvalitativno izboljševati.³¹

Moj drugi protiargument je v tem, da brez vpetosti v kulturo informacijske strategije ne morejo delovati. Bolj izostreno povedano: Iz različnih razlogov pomeni informatizacija danes vedno tudi internacionalizacijo in ta proces bo vedno povezan s svetovno homogenizacijo kultur, ki jo omenja Mitterand. Prav proces eksterne povzročene mendarodne informatizacije povzroča interno kulturno erozijo znotraj nekdanjih držav SEV.³² S propadom gledališča, založb glasbenega področja, filma in kinokulture, cirkusa, knjižnic in medijev pride do kolapsa celotne uradne kulture.³³ Tak kolaps lahko opazimo na primeru upadanja bibliotekarstva v nekdanji NDR (tabela 3). Porastu izdatkov za tamkajšnje knjižnice ustreza med letoma 1990 in 1991 zmanjšanje števila knjižnic, števila izposoj. Paralelno z zlomom uradne kulture se hkrati v Vzhodni Evropi opazno širijo »Dallas«, cenena pornografija in slaba trivialna literatura, in sicer v osupljivi količini. Kot vrh te ledene gore kulturne erozije omenjam na tem mestu, da je šlo za star papir najmanj 100.000 sveže natisnjenih knjig iz zaloge založb v nekdanji NDR (med njimi dela Heinricha Manna, Arnolda Zweiga, Ernesta Cardenala, Richarda v. Weizsackerja),³⁴ ali pa to, da škoda, ki jo povzroča tihotapstvo ikon iz nekdanje SZ na Zahod, znaša 13 milijonov dolarjev ter da predstavlja najbolj donosno trgovino za trgovino z orožjem in mamili.³⁵ (In nota bene je treba kritično pripomniti, da Nemčija od leta 1970 še ni podpisala konvencije Unesca o nadzoru transferja kulturnih dobrin). V tem kontekstu je razumljiva ugotovitev Vaclava Havla: »Vračanje svobode v družbo, kjer so bila popolnoma odpravljena vsa moralna merila, je neizogibno vodilo k eksploziji vseh možnih slabih človeških lastnosti. Četudi je bilo vse to

²⁹ Ulrich Reimer: Einführung in die Wissensrepräsentation, Netzartige und Schema-basierte Repräsentationsföte, Stuttgart: Teubner 1991, s. 6.

³⁰ Za te lepe primere se zahvaljujem Neilu Postmanu: Eir informieren uns zu Tode, v: Die Zeit, 2. 10. 1992, s. 62.

³¹ To izrecno zahteva Igor Bestuchev-Lada: die Welt im Jahr 2000. Eine sowjetische Prognose für unsere Zukunft, Freiburg: Dreisam 1986, s. 101–103.

³² Izvedba Jörg Becker: La relación entre público censurado y público comercializado en el cambio de sistema en Europa Oriental, v: Fundación para el Desarrollo de la Función Social de las Comunicaciones (ur) Comunicación Social 1992/Tendencias, Madrid: Fundesco 1992, s. 136–150.

³³ Izvedba Wolf Oschlies: Agonie oder Aufschwung der Kultur? Osteuropäische Kulturpolitik unter den Bedingungen einsetzender Marktwirtschaft, Köln, 1991 (= Berichte des Bundesinstituts für ostwissenschaftliche und internationale Studien, 8. 28; Stiftung Lesen und Deutscher Kulturrat (založba) Strukturwandel oder Substanzverlust? Die kulturelle Infrastruktur in den fünf neuen Bundesländer, Mainz: Stiftung Lesen 1992).

³⁴ Reimar Paul: Einer, der Auszug, die vergrabener Bücher zu Suchen, v Publizistik&Kunst, 8. 9/1992, s. 10–12.

³⁵ Igor Baranowski, Russland ohne Ikonen, v Moskau News, 8. 9/1992, s. 12.

neizogibno in zato tudi pričakovano, pa je njihova količina nesorazmerno večja, kot bi si lahko to kdor koli izmed nas prej predstavljal.³⁶

Tabela 3: Upadanje bibliotekarske infrastrukture v petih novih zveznih deželah Zvezne republike Nemčije (1990/1991)

Zvezna dežela	Število knjižnic		Število vseh biblioteknih enot		Število izposoj		Proračun v DEM	
	1990	1991	31. 12. 1990	31. 12. 1991	1990	1991	1990	1991
Berlin	290	285	9.729.512	9.723.847	21.483.099	23.178.969	83.928.752	85.132.001
Brandenburg	1.594	722	7.250.474	6.196.886	8.268.521	7.198.133	25.447.033	36.305.984
Mecklenburg-Vorpommern	906	407	5.707.814	4.445.731	6.150.478	5.661.855	20.905.429	27.884.356
Saška	1.736	1.248	12.530.210	11.036.323	16.071.431	13.532.596	41.634.780	63.381.755
Saška – Anhalt	1.596	811	9.050.725	7.813.165	10.802.162	8.559.978	25.471.030	30.070.355
Thüringen	1.464	881	8.221.613	7.500.960	8.348.934	7.273.732	27.928.057	38.453.524

VIR: Deutsche bibliotheksstatistik, del D – Gesamtstatistik, Berlin: Deutsches Bibliotheksinstitut 1991, S. 8–15; dies., Berlin: Deutsches Bibliotheksinstitut 1992 (v prikazanem).

Kljub tem erozijskim procesom v kulturi je ravno kultura tisti moment, ki se bo postavil po robu širjenju eksterno usmerjene informatizacije Srednje in Vzhodne Evrope. Kulture ni možno diktirati od zgoraj, prej prihaja od spodaj. Po svojem bistvu je kultura prej lokalna in regionalna. In kultura se ne izčrpa s tem, kar birokrati definirajo kot kulturo. Kultura je neposredni življenjski svet ljudi, uteleša preko več generacij zajeto kolektivno zavest, izraža posebnosti in specifične skupine v primerjavi z drugo, izraža se v jeziku in dialektu, občutku pripadnosti, domovini in identiteti. Ravno v tem pomenu se kultura vsekakor ne da instrumentalizirati, ni je mogoče ne lastniniti ne komercializirati. Da bi ohranili pravilno sorazmerje med homogenizacijo zaradi tehnološke racionalnosti in raznolikostjo kultur, Rimski dogovori EGS iz leta 1957 ne vključujejo nikakršnih kulturnih pristojnosti EGS. Če je komisija EGS že dalj časa kulturnopolitično dejavna, je to po nemški zakonodaji po eni strani protizakonito,³⁷ po drugi strani pa to predstavlja težjo pravno kršitev prav dogovora iz leta 1957.³⁸ Takšne soodvisnosti, ki temeljijo bolj na slutnji kot vedenju, ustvarjajo v Zahodni Evropi veliko nezaupanja do Maastrichtskega sporazuma. Za tem nezaupanjem se skriva upravičen strah glede vsebine vsakokratne lastne lokalne ali regionalne kulture identitete.³⁹

³⁶ Citat po Antoninu Liehmu: Osteuropa: Aufstieg in die Freiheit, v: UNESCO-kurier, št. 7–8/1992, s. 44.

³⁷ Protizakonitost temelji na dveh zvezah. 1. Po nemškem ustavnem pravu je kulturna politika izključno stvar nemških zveznih dežel. 2. Mediji – kot pomembnejši del kulturne politike delujejo v okviru političnega reda, ki ga ureja nemško ustavno pravo v členu 5 GG. Ta člen je del listine o človekovih pravicah nemške ustave. Toliko časa, dokler na evropskem področju ni demokratično legitimno opredeljenih človekovih in ustavnih pravic (in v evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic in državljanskih svoboščin po letu 1950 izostaja ravno ta ustavnopravna legitimacija), predstavljajo posegi EG komisije v nemško medijsko pravo kršitev ustave.

³⁸ Izvedene pravne utemeljitve najdemo pri Christianu Staacku: Überhold Europa die Rundfunkkompetenz der Bundesländer?, v: Dieter Weirich (založba): Europas Medienmarkt von Morgen, Berlin: Vistas 1989, s. 109–126; Wolfgang Hoffmann-Riem: Rundfunkrecht neben Wirtschaftsrecht, Baden-Baden: Nomos 1991, s. 199 ff.

³⁹ Po poročilu Joachima Sartoriusa, predsedujočega kulturnega sveta EG komisije, daje EEG samo 0,00016% svojega celotnega proračuna za kulturo. (Joachim Sartorius: 0,00016% za kulturo, v: Lettre International, 4/1992). Če so medtem celo gospodarske znanosti odkrile kategorijo »socio kulturne okolja« kot eno odločilnih spremenljivk za uspešen podjetniški odnos, potem je takoj jasno, da se obseg kulturne dejavnosti EG komisije na direktno vidnem večjem ali manjšem delu njenega proračuna za kulturna vprašanja ne da odmeriti.

Kulturna klavzula v Maastrichtskem sporazumu (poglavje IX, člen 128) ne bo seveda jurističnemu in političnemu

Da lahko nekega dne iz trpljenja, pomanjkanja in nenadzorovanega eksternege upravljanja nastane nekakšna lastna kulturna identiteta, ki je miroljubna in ne agresivna, je najbrž težko verjeti v luči državljanske vojne na Kavkazu in v nekdanji Jugoslaviji. Vendar primer Jamajke, ki tu lahko po načelu pars pro toto velja za dežele v razvoju, dokazuje prav to. K temu navaja izjava Rexa Nettleforda, nestorja družboslovne znanosti na Jamajki, ki je pred 21. generalno skupščino Karibske radiodifuzne unije junija 1990: »Našo karibsko dediščino tvorijo zaslužnjevanje, poniževanje in kolonializem. Sestoji pa tudi iz preživetja in iz tega, kar iz tega izhaja. Vedenje o tem procesu je ravno tako življenjskega pomena kot vedenje o možnih posledicah za sedanost in bodočnost. To vedenje je zasidrano globoko v kolektivnem vedenju tako imenovanega majhnega človeka z ulice. (...) Vse to je lahko temelj obupa, vendar imam še vedno upanje, ki temelji posebej na naših komponistih kalipsa in reggae. (...) Trdno računam na naše upanje v obup, kajti prav ta je del našega kulturnega nasledstva. Povezalo nas bo s sedanostjo in negotovo prihodnostjo, prav tako pa tudi z vedenjem, da smo kljub izkoreninjevanju, trpljenju in bolečini preživeli.«⁴⁰

osnovnemu problemu definiranja razmejitev med kulturo in ekonomijo in vprašanju kulturne kompetence EG komisije v nobenem primeru ustrežala.

⁴⁰ Rex Nettleford: *Preserving the Caribbean Heritage*, v: *Combroad*, September 1990, s. 31–34; tu: s. 32 in 34.

COLIN SPARKS*

Public Service Broadcasting in Europe: Does it have a Future?

Introduction

It is widely recognised that there is an international crisis of Public Service Broadcasting (PSB). Throughout Western Europe, and internationally, the main non-commercial broadcasters are experiencing multiple problems: their traditional funding bases have been eroded by inflation and by competition; their audience shares have suffered under the impact of new services; their programming has been altered by the great expansion of broadcasting hours; lastly, but not of least importance, they have suffered from a crisis of legitimation. The old assumptions about the nature and duties of public service broadcasting have been challenged from both right and left. The problems are shared even by the paradigm case of public broadcasting, the BBC (Rowland and Tracey, 1990:8–16).

At the same time, a number of former Communist states in Central and Eastern Europe have been adopting new broadcasting laws. Others are still struggling with the political problems involved. One of the striking things about these laws and draft laws is that they often attempt to write the idea of public service into the new broadcasting institutions.

* Dr. Colin Sparks, urednik revije *Media, Culture and Society*; profesor na University of Westminster (London)